

Katedra informatiky
Přírodovědecká fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Styl pro text závěrečné práce

Ukázkový text a dokumentace stylu v L^AT_EXu

2026

Vedoucí práce:
Mgr. Tomáš Urbanec, Ph.D.

Martin Šlachta

Studijní program: Informatika,
Specializace: Programování a vývoj
software

Bibliografické údaje

Autor:	Martin Šlachta
Název práce:	Styl pro text závěrečné práce (Ukázkový text a dokumentace stylu v L ^A T _E Xu)
Typ práce:	bakalářská práce
Pracoviště:	Katedra informatiky, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
Rok obhajoby:	2026
Studijní program:	Informatika, Specializace: Programování a vývoj software
Vedoucí práce:	Mgr. Tomáš Urbanec, Ph.D.
Počet stran:	51
Přílohy:	elektronická data v úložišti katedry informatiky
Jazyk práce:	český

Bibliographic info

Author:	Martin Šlachta
Title:	A style for thesis (Sample text and documentation of the L ^A T _E X style)
Thesis type:	bachelor thesis
Department:	Department of Computer Science, Faculty of Science, Palacký University Olomouc
Year of defense:	2026
Study program:	Computer Science, Specialization: Programming and Software Development
Supervisor:	Mgr. Tomáš Urbanec, Ph.D.
Page count:	51
Supplements:	electronic data in the storage of department of computer science
Thesis language:	Czech

Anotace

Ukázkový text závěrečné práce na Katedře informatiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, který je zároveň dokumentací stylu pro text práce v $\text{\LaTeX}$. Zdrojový text v $\text{\LaTeX}$ je doporučeno použít jako šablonu pro text skutečné závěrečné práce studenta.

Synopsis

Sample text of thesis at the Department of Computer Science, Faculty of Science, Palacký University Olomouc and, at the same time, documentation of the $\text{\LaTeX}$ style for the text. The source text in $\text{\LaTeX}$ is recommended to be used as a template for real student's thesis text.

Klíčová slova: styl textu; závěrečná práce; dokumentace; ukázkový text

Keywords: text style; thesis; documentation; sample text

Děkuji, děkuji, děkuji.

Odevzdáním tohoto textu jeho autor/ka místopřísežně prohlašuje, že celou práci včetně příloh vypracoval/a samostatně a za použití pouze zdrojů citovaných v textu práce a uvedených v seznamu literatury.

Obsah

1	Úvod	9
2	Distribuované systémy	10
2.1	Komunikace v síti	10
2.2	TCP/IP	11
2.3	Architektury	12
2.3.1	Klient-Server	12
2.3.2	Peer-to-Peer	12
2.4	Rodina protokolů TCP/IP	12
2.5	Protokoly v transportní vrstvě	13
2.5.1	Sockety	13
2.5.2	TCP	13
2.5.3	Spolehlivost	14
2.5.4	UDP	14
2.5.5	QUIC	15
2.6	Protokoly v aplikační vrstvě	16
2.6.1	HTTP	16
2.6.2	HTTP/3	16
2.6.3	gRPC	16
2.6.4	Middleware	17
2.7	Posílání zpráv	17
2.7.1	Serializace	17
2.7.2	Kódování zpráv	18
2.7.3	Implementace	19
2.7.4	Detekce a náprava chyb	19
2.8	Asynchroní IO	20
2.8.1	ZeroMQ	20
2.8.2	Work stealing	20
2.8.3	Async/Await	20
2.8.4	Boost Asio	21
2.8.5	Stack pointer	21
2.9	Metriky	22
2.9.1	TimescaleDB	22
2.9.2	Grafana	22
2.9.3	ImGui	22
2.9.4	Tracy	22
2.9.5	Konkrétní metriky	23
2.9.6	Sbírání v reálném čase	23
3	Hra pro více hráčů	24
3.1	Hry	24
3.1.1	Entt	24
3.2	Svět	25

3.2.1	Ovladač pro hru jednoho hráče	26
3.2.2	Ovladač pro hru více hráčů	26
3.3	Klient-Server architektura	26
3.4	Server	27
3.4.1	Registr spojení	27
3.4.2	Replikátor	27
3.4.3	Interest manager	27
3.5	Klient	28
3.5.1	Replicator controller	28
3.5.2	Interpolace	28
3.5.3	Rollback a simulace vlastního hráče	28
3.6	Komunikační protokol	29
3.7	Protokol QUICr	29
3.7.1	Frame	30
3.7.2	Handshake	30
3.7.3	Spolehlivost	31
3.7.4	Enkodér	32
3.7.5	Testování	32
3.7.6	Odesílání	33
3.7.7	Čtení	36
3.7.8	Šifrování	36
3.7.9	SPR-6	36
3.7.10	Lockstep	36
3.7.11	Congestion control	36
3.7.12	Bandwidth control	36
3.8	Sharding	36
3.9	Komprese	37
3.9.1	Bit Buffer	37
3.9.2	Komprese QUICr	37
3.9.3	Komprese protokolu replikátoru	37
4	Styly pro psaní bakalářských a diplomových prací	37
4.1	Požadavky a podprovaná prostředí	37
4.2	Přepínače	38
4.3	Geometrie stránky	41
5	Sazba částí dokumentu	41
5.1	Sazba úvodní strany či obsahu	41
5.2	Závěry	41
5.3	Matematika	41
5.4	Sazba literatury	42
5.4.1	Sazba bibliografie přes BIB _{La} T _E X	42
5.4.2	Manuální sazba bibliografie	42
5.5	Drobná makra	42
5.6	Sazba rejstříku	43

5.7 Sazba zdrojových kódů	43
Závěr	47
Conclusions	48
A První příloha	49
B Druhá příloha	49
C Obsah elektronických dat	49
Seznam zkratk	51

Seznam tabulek

1	Rozhraní třídy QuicrEndpoint	29
2	Seznam přepínačů	38
3	Odstavce v tabulkách	44

1 Úvod

V práci se budeme zabývat technikami a způsoby pro optimalizaci datového přenosu, ať už pro šířku pásma nebo odezvu.

2 Distribuované systémy

V této kapitole si představíme problematiku distribuovaných systémů a princip jejich fungování. Distribuované systémy jsou takové, které svůj úkol plní pomocí více počítačů, propojených v jedné síti. Příkladem takové sítě je Internet, která je největší a skládá se z mnoha podsítí. Výhoda oproti paralelním systémům je spolehlivost a škálovatelnost.

Definice 1 (Počítačová síť)

Skupina komunikujících počítačů, které komunikují s ostatními v síti pomocí komunikačních protokolů, se nazývá počítačová síť.

Počítačovou síť si lze představit jako graf, kde vrcholy jsou jednotlivé počítače a hrana je přímé spojení mezi dvěma počítači, jako třeba měděný kabel nebo optické vlákno. Každý počítač v síti, neboli vrchol, má síťovou adresu, jeden nebo více procesů a vlastní paměť, kterou mezi sebou nemohou počítače sdílet. Namísto sdílené paměti musejí vrcholy komunikovat pomocí zpráv.

Definice 2 (Distribuovaný systém)

Systém je „distribuovaný“, když svůj úkol plní pomocí více počítačů, které jsou propojené v síti a mohou tak spolu komunikovat.

Podobné jsou paralelní systémy, které také řeší společný problém více procesy, které běží souběžně. Rozdíl je ten, že v distribuovaném systému má každý proces vlastní paměť, kterou mezi sebou počítače nemohou sdílet. Procesy mezi sebou musejí komunikovat posíláním zpráv.

2.1 Komunikace v síti

V síti počítače komunikují pomocí komunikačního protokolu, kterému musejí rozumět. Komunikační protokol je soubor pravidel pro výměnu informací mezi počítači. Mají často různé charakteristiky, např. jestli jsou vyžadují navázání spojení nebo ne. To chápeme jako domluvu mezi dvěma stranami před tím, než začne přenos aplikačních dat pro systém.

Nejčastěji se strany domlouvají na tajném klíči pro symetrické šifrování zpráv mezi sebou tak, aby nemohli být odposlouchávány. Dále si mohou vyměnit informace o verzi protokolu a omezeních, jako rychlost přenosu apod. Opakem jsou protokoly bez připojení. V takovém protokolu může na počítač A přijít zpráva z počítače B, o kterém A nemuselo nikdy předtím slyšet. Protokol pak může mít definované různé chování pro tento případ.

Definice 3 (Komunikační protokol)

Soubor pravidel pro výměnu informací mezi počítači se nazývá „komunikační protokol“.

2.2 TCP/IP

Rodina protokolů pro komunikaci v síti Internet se nazývá TCP/IP. Název se skládá ze dvou nejdůležitějších protokolů: IP, neboli Internet Protocol a TCP (Transmission Control Protocol) - protokol pro řízení přenosu. IP umožňuje komunikaci libovolných dvou uzlů počítačů v propojených sítích. TCP zajišťuje spolehlivý obousměrný přenos dat mezi procesy na dvou počítačích (ne nutně různých).

Síťová komunikace je rozdělena do několika vrstev, každá s jinou zodpovědností. Jednotlivé vrstvy pak mezi sebou komunikují, podobně jako vidíme na obrázku. Konkrétně architektura TCP/IP je rozdělena do čtyř vrstev: aplikační, transportní, síťová a síťové rozhraní. Každá vrstva obsahuje vlastní protokoly, které lze měnit podle toho, co je třeba.

Síťové rozhraní

Nejnižší vrstva, která se stará o přenos přes fyzické médium. Pro různé sítě bude vyžadovat různé protokoly. Příkladem jsou Ethernet, Token ring, apod.

Síťová

Pro adresaci máme vrstvu síťovou. Ta směřuje a předává jednotlivé datagramy. Příkladem protokolů jsou IP, ARP, RARP nebo IPSEC. Je nutné, aby stejně jako vrstva síťového rozhraní, byla implementována ve všech prvcích sítě.

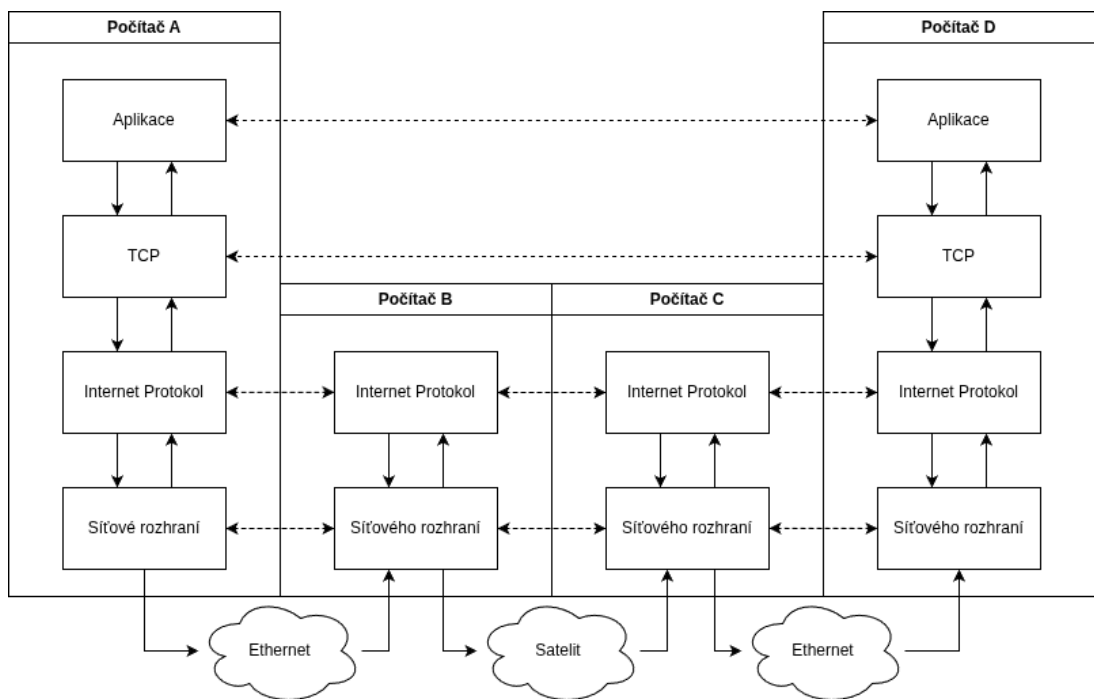
Transportní

Předposlední vrstva je transportní. Tato vrstva je rozbalena až na koncových bodech, nikoliv po cestě. Není totiž důležitá pro směřování paketů. Stará se o to, jaké pakety přišli, jestli nejsou poškozené a nebo jestli jsou všechny. Příkladem je TCP, UDP nebo QUIC.

Aplikační

Poslední vrstva je aplikační a v ní jsou právě aplikace. Příkladem protokolů jsou HTTP nebo gRPC, které spadají do kategorie tzv. middleware. To znamená, že protokol není nutně specifický pro konkrétní aplikaci.

V práci se zaměříme na rodinu protokolů TCP/IP, která na síťové vrstvě využívá Internet protokol a na transportní TCP nebo UDP. Na obrázku TODO vidíme, jak mezi sebou jednotlivé vrstvy komunikují. Aplikace na počítači A odešle zprávu, kterou počítač D uvidí ve své instanci aplikace. Vrstva zná pouze vrstvu pod sebou. Plnou čarou vidíme datový tok zprávy, jak putuje přes jednotlivé vrstvy. Šrafovaná čára reprezentuje abstrahovaný datový tok, tak jak ho vidí jednotlivé vrstvy, které neřeší vrstvu pod nimi. Počítače B a C jsou tzv. redistribuční body. Všimněme si, že se vůbec nedostanou do transportní nebo aplikační vrstvy, pouze si rozbalí IP paket a zjistí, kam mají pakety posílat dál. Vrstva síťového rozhraní pracuje s různými médii, jak také vidíme na obrázku. ř

Vrstvy jsou modelované pomocí hlaviček. Poslaný paket obsahuje hlavičku pro každou vrstvu. Nejnížší (linková) vrstva, např. s Ethernet protokolem, přenáší „rámce“. Síťová vrstva s Internet protokolem přenáší IP pakety a hlavička obsahuje IP adresu odesílatele, příjemce a další informace potřebné k nasměrování rámce. TCP protokol přenáší „segmenty“ a UDP „datagramy“.

2.3 Architektury

Distribuované systémy mají různé architektury. Liší se např. v tom, kdo má v systému jak velké slovo a kdo komunikuje s kým. My zmíníme dvě: klient-server a peer-to-peer.

2.3.1 Klient-Server

První architekturu, kterou zmíníme, je klient-server. Vrcholy v síti jsou rozděleny na

2.3.2 Peer-to-Peer

2.4 Rodina protokolů TCP/IP

Mezi uzly v síti je potřeba komunikovat. Narozdíl od komunikace mezi procesy na stejném počítači, nemáme k dispozici sdílenou paměť. Komunikace v síti je založena na posílání primitivních zpráv. Primitivních znamená formou n-tice bytů. Pokud proces A chce poslat zprávu procesu B, který je na jiném počítači,

tak sestaví zprávu M. Tuto zprávu odešle procesu B pomocí systémového volání ‘send’. Toto systémové volání podporuje většina operačních systémů. Proces B jiným systémovým voláním ‘read’ zprávu přečte a může na ni zareagovat, například provedením výpočtu a zasláním výsledku zprávou zpět na proces A. V této interakci mezi procesy počítáme s tím, že se oba shodnou, co jednotlivé bity ve zprávě znamenají.

Komunikační protokol je množina pravidel, která určují syntaxi a význam jednotlivých zpráv při komunikaci.

Síťová komunikace je rozdělena do vrstev. Každá vrstva má svou zodpovědnost. Internet protokol, neboli IP, určuje navigaci zpráv v síti. IP adresa počítače je protějšek adresy domu.

2.5 Protokoly v transportní vrstvě

Nejčastější protokoly transportní vrstvy pro komunikaci v síti Internet jsou TCP a UDP. Problém jiných protokolů je, že ne všechny uzly je musí podporovat, což může způsobovat ztracené packety, nebo dokonce žádná cesta nemusí existovat. Protokoly TCP i UDP si představíme.

2.5.1 Sockety

Tyto protokoly se v aplikacích používají pomocí tzv. socketů. Jedná se o objekt, který se chová jako soubor. Můžeme ho otevřít, zapsat, přečíst a zavřít. Představím přesně tyto funkce, protože je budu v práci využívat. Konkrétně budu používat Linuxové rozhraní.

Pro začátek komunikace pomocí těchto protokolů musím otevřít socket pomocí ‘socket’. Funkce má parametr pro typ protokolu, který chceme použít. Po vytvoření socketu ho můžeme navázat na konkrétní port pomocí ‘bind’ s číslem portu. Pokud socket nenavážeme, přiřadí nám operační systém libovolný volný port.

2.5.2 TCP

Nejběžnější protokol je TCP. Při použití mezi sebou dva koncové body vytvoří spojení, přes které mohou posílat zprávy obousměrně. Protokol garantuje spolehlivé doručení dat v pořadí, ve kterém byla odeslána. Zároveň za Vás řeší tzv. congestion control. Jedná se o problém přetížení sítě, kdy v případě, že uzel může začít packety zahazovat. Příkladem může být omezení rychlosti stahování. Pokud platíte u poskytovatele 300Mb/s a začnou Vám chodit data rychlostí 500Mb/s, přebytečné packety se prostě zahodí.

Po vytvoření socketu pro TCP můžeme použít funkci ‘accept’, která přijme první připojení ve frontě. Pokud se na náš socket někdo pokusí připojit, operační systém vykoná tzv. handshake a přidá nové připojení do fronty. Z fronty můžeme vytahovat právě pomocí ‘accept’. Zjistit, jestli ve frontě už nějaké připojení máme, můžeme pomocí funkce ‘listen’, která blokuje, dokud nějaké připojení nepřibude.

Nové přijaté připojení bude mít svůj vlastní socket s vlastním portem. Když zavoláme ‘write’ a do argumentu dáme ukazatel na data a jejich délku, operační systém je odešle na druhou stranu, která s námi navázala spojení. Zaručí to, že na druhou stranu dojdou všechna data, nebo žádná. Druhá strana může pomocí ‘read’ do alokované paměti přečíst to, co mu do socketu přišlo. Je nutné si uvědomit, že pokud zavoláme ‘write’ pro data o délce řekněme 1000 bytů, tak druhá strana nemusí dostat všechna data pomocí jednoho ‘read’. Tento příkaz vrací počet bytů, které přečetl. Pokud tak přečte méně, než očekáváme, musíme provést volání znova, dokud nepřečteme vše co očekáváme. Mohlo by nás zarazit: jak může druhá strana vědět, kolik má očekávat dat? Pro to slouží tzv. komunikační protokol, který rozeberu v kapitole...

2.5.3 Spolehlivost

Popíšeme si, jak TCP zajišťuje spolehlivost pomocí ACK zpráv. Pokaždé, co dostane packet, odešle druhému koncovému bodu zprávu ACK s číslem packetu. V případě, že odesílatel ACK, neboli potvrzení o přijetí, nedostane, odešle packet znova. Příjemce si u sebe postupně skládá seřazený proud bytů. Jakmile je na socketu seřazená posloupnost bytů, umožní nám ji přečíst pomocí ‘read’. Pokud odešle jedna strana packety A, B a C, a příjemci přijde nejprve C a B, ‘read’ nebude nic vracet, dokud nepřijde i packet A. Zmíním konkrétní případ, kdy to nemusí být žádoucí: Představme si, že A tvoří jeden příkaz a C a B tvoří druhý příkaz. Oba příkazy jsou na sobě nezávislé a příjemce je dokáže vykonat v libovolném pořadí. Stále potřebujeme spolehlivost doručení, ale stačí nám jen částečné uspořádání.

Mezi aplikační protokoly využívající TCP patří HTTP/2, email, nebo SSH.

Mezi nevýhodu bych zařadil to, že přenáší proud dat. Jinými slovy, v protokolu není proud rozdělen na jednotlivé, řekněme, "zprávy". Tuto logiku si musíme implementovat sami. Později si ukážeme, jak toho lze docílit.

2.5.4 UDP

Méně spolehlivá alternativa je UDP, neboli Unreliable Datagram Protocol. Ten komunikuje pomocí tzv. datagramů, na rozdíl od proudu bytů, jako je tomu v případě TCP. Znamená to, že jedním systémovým voláním ‘write’ odešleme právě jeden datagram, a na příjemci právě jedním ‘read’ přečteme celý datagram.

Zde již nebudeme volat ‘listen’ ani ‘accept’. Výhoda je, že pokud zavoláme ‘write’ a odešleme data o velikosti 100 bytů, je zaručeno, že druhá strana dostane celý tento blok právě jedním zavoláním ‘read’, ve kterém nebude nic dalšího. UDP totiž rozděluje data na datagramy, které v podstatě reprezentují packety. To usnadňuje práci s komunikačním protokolem. Protokol je nespolehlivý: datagramy mohou dorazit v jiném pořadí nebo vůbec. Jsou ale způsoby, jak spolehlivost, alespoň částečnou, implementovat.

2.5.5 QUIC

QUIC je spolehlivý protokol transportní vrstvy od společnosti Google. Jeho cílem je být rychlejší varianta TCP, která využívá protokol UDP. Mezi dvěma koncovými body vytváří spolehlivé spojení. Na rozdíl od TCP umožňuje otevřít více proudů dat v jednom spojení a modelovat tak částečné uspořádání. Když se čeká na paket v TCP, tak se pozastaví celý tok dat, ale v případě QUIC se zastaví jen konkrétní proud.

V protokolu se nachází pakety, rámce a čísla koncových bodů. Paketů máme více druhů a liší se především hlavičkou, ale také typem šifrování a její silou. Pro otevření spojení odešle klient serveru paket typu Initial, který má v hlavičce číslo lokálního spojení (LCID - Local connection ID) a číslo cílového spojení (DCID - Destination connection ID). Když server obdrží paket typu Initial, s číslem cílového spojení takovým, které nemá v registru, vytvoří úplně nové spojení s jiným číslem. Zpět klientovi pošle opět paket typu Initial a v hlavičce bude jako lokální číslo spojení mít nově vygenerované ID a jako cílové bude mít to, co klient poslal jako lokální. Touto výměnou se dva koncové body shodnou na svých číslech. Podotknu že čísla na obou koncích se liší, a prvotní cílové ID, které posílá klient, tak server nepoužívá. Jeho využití zmíním později.

Paket v sobě obsahuje různé rámce, každý nějakého typu. Mezi typy patří třeba: ACK, CRYPTO, PADDING, PING, STREAM apod. Postupně je rozeberu. Rámec typu ACK funguje podobně jako v TCP a obsahuje čísla paketů, které chce druhé straně oznámit jako zpracované. Tento rámec najdeme právě v paketu typu Initial od serveru na klienta, kdy server chce oznámit klientovi, že paket přijal a zpracoval. Druhý rámec který už při handshake uvidíme je CRYPTO. Ten je v Initial paketu a obsahuje klient secret resp. server secret. Server je v moment, kdy mu přijde první Initial paket odvodit tzv. session key z klient secret a svého vygenerovaného server secret. Na klienta odešle paket Initial s CRYPTO rámcem obsahujícím server secret. Hned za ním odešle Handshake paket, který už je zašifrovaný pomocí session klíče a obsahuje certifikát serveru. Jakmile klient obdrží od serveru Initial a Handshake, může začít bezpečná komunikace. Druhá strana musí na všechny zprávy odpovědět pomocí ACK rámce.

QUIC se tak shodl na tajném klíči i navázal spojení dvěma roundtripy, namísto čtyřmi, jako je tomu klasicky u TCP s TLS. Důvod je, že pakety může spojovat do jednoho datagramu. Takže server odpovídá na první Initial paket dvěma pakety: Initial a Handshake, ale v jednom datagramu. Dalším typem paketu, který už v tento moment může použít, jsou RTT-0 a RTT-1. RTT-0 lze poslat už v datagramu, ve kterém klient posílá na server Initial, a může obsahovat STREAM rámce. To znamená, že obsahuje užitečná aplikační data. Pokud nám tak v datagramu zbývá místo, nebo nechceme čekat na odpověď, můžeme okamžitě poslat RTT-0. Tento paket je sice šifrovaný, ale slabě a není odolný proti replay útoku, kdy útočník paket odposlechne a pošle znova. RTT-1 už je plně šifrovaný pomocí session klíče a nelze použít replay útok.

Jak už jsem zmínil, užitečná aplikační data jsou ve STREAM rámcích. Pro začátek proudu ho musí jedna ze stran otevřít pomocí specifického rámce. Kdykoliv

ho pak může zase zavřít. Dokonce je možné v jednom datagramu proud otevřít, poslat data a zase zavřít. Vidíme, že lze snadno modelovat částečné uspořádání a snížit blokování, které třeba v TCP běžně nastává.

Číslo spojení, které mají dva koncové body spojení vybrané, se využívají pro identifikaci odesílatele. Normálně by TCP využilo adresu z IP hlavičky, ale ta se může třeba při přepnutí z mobilních dat na Wi-Fi, změnit. V ten moment nastává zdoluhavý TCP timeout, kdy se socket nakonec zavře a aplikace se pokusí navázat spojení znovu. V případě QUIC je přepnutí okamžité, protože druhý koncový bod se podívá jen na číslo cílového spojení v hlavičce a ví, od koho mu datagram přišel.

Jak QUIC řeší spolehlivost už jsem trochu vysvětlil při handshake. Obecně používá ACK rámce, které posílá druhé straně, a který obsahuje úseky čísel paketů, které obdržel. Číslo paketu je v hlavičce a je postupně se inkrementující. Pokud druhá strana neobdrží ACK rámec, například pro paket n , pak odešle identický paket n , ale s novým číslem, které mu přiřadí čítač. Pokud druhá strana ACK odeslala, ale ten zrovna nepřišel, musí nějak řešit duplicity. Každý STREAM rámec obsahuje úsek dat proudu, který obsahuje, například od x do y . Díky tomu může koncový bod zjistit, že tuto část proudu už má a rámec zahodit.

2.6 Protokoly v aplikační vrstvě

Nejvyšší v rodině protokolů TCP/IP je aplikační vrstva. V ní najdeme protokoly jako HTTP, gRPC nebo SMTP. Aplikačním protokolům, které ale nejsou specifické pro konkrétní aplikaci, se říká middleware. Mezi takové řadíme právě HTTP nebo gRPC, které jsou pro obecné posílání zpráv. V aplikační vrstvě děláme autentizaci a autorizaci.

2.6.1 HTTP

Velmi používaným protokolem je HTTP, neboli Hyper Text Transport Protocol. Používá se např. na přenos HTML stránek. Byl navržen ke komunikaci mezi webovými prohlížeči a webovými servery, ale často se používá i pro API pro komunikaci mezi dvěma programy. Tento protokol je bezstavový. To znamená, že žádná data si neukládá mezi dvěma HTTP dotazy. Každý HTTP dotaz musí obsahovat kompletní informace k jeho vyhodnocení.

2.6.2 HTTP/3

Poměrně zajímavou novinkou je HTTP/3, která běží na protokolu QUIC. Jinak je podobný protokolu HTTP/2.

2.6.3 gRPC

Další protokol od Googlu je gRPC, který je binární a snaží se simulovat volání metod v objektech. Je to intuitivní alternativa k posílání zpráv.

2.6.4 Middleware

Speciálním případem protokolů v aplikační vrstvě je tzv. middleware. Je charakteristický tím, že není specifický pro žádnou aplikaci. Příkladem jsou právě protokoly zmíněné výše, jako gRPC nebo HTTP, protože libovolná aplikace je může využívat. Typické jsou různé typy rozhraní pro posílání zpráv. Pokročilejším případem jsou autentizační a autorizační middleware. Authenzikace je ověření, že klient je opravdu ten, za koho se vydává. Autorizace je ověření, že klient má právo na to, co se snaží udělat. Je jasné, že tato problematika bude trápit více různých aplikací s ne nutně jinak společnou částí.

2.7 Posílání zpráv

V této sekci se budu soustředit na middleware pro komunikaci mezi procesy pomocí zpráv. Rozeberu jak lze zprávy kódovat a strukturovaná data serializovat. Komunikovat pomocí zpráv sice neschovává síťovou komunikaci, jako třeba RPC.

2.7.1 Serializace

V systému jsem chtěl zprávu reprezentovat jako instanci konkrétního objektu. To znamená pro zprávu, která říká, že hráč napsal něco do chatu, bude existovat třída `NewChatMessage` a konkrétní hodnoty budou v instanci této třídy. Díky tomu jsem schopný snadno vytvářet zprávy v systému. Alternativou je implementovat dynamický strom, který bych následně kodoval jako JSON. Uzly by byly JSON objekty a listy JSON hodnoty. Podmínkou je, že každý list musí být převeditelný na hodnotu v JSONu a musí mít klíč. Druhý přístup ale zbytečně obchází vlastnosti jazyka C++, jako dědičnost, kontrolu typů (i když ta je v C++ slabá) a další. Na druhou stranu je tento přístup hodně dynamický, proto se hodí například, kdyby schéma zprávy definoval sám uživatel, až po kompilaci programu.

Pokud jsem chtěl posílat instance objektů, musel jsem instance převést na n-tici bytů. Tomuto procesu se říká serializace (resp. deserializace při převedení n-tice bytů na instance objektu). Velmi častým příkladem je serializace do JSON formátu, hojně využívaná v aplikacích s REST API rozhraním, nebo do XML v případě SOAP API rozhraní. To jsou tzv. textové formáty, které jsou pro člověka čitelné. Díky tomu jsou vhodné pro webové aplikace, kde rozhraní musí být srozumitelné pro snadnou práci. Nevýhoda je paměťová náročnost. Například číslo 1 000 000 se v JSON zakóduje do 7 bytů, i když binární reprezentace stejného čísla se vleze do 4 bytů. Rozdíl je směšný, ale téměř dvojnásobný. Druhým kamenem úrazu je struktura. Každý atribut objektu se v JSONu reprezentuje řetězcem, namísto třeba čísla o 2 bytech, které by unikátně atribut identifikovalo.

Všechna tato snížení prostorové náročnosti řeší binární formáty. Známým příkladem je `ProtoBuf`, `FlatBuffers`, `Parquet` nebo `Cap'n'Proto`. Postupně je rozeberu jejich specializace. `ProtoBuf` je volně dostupný protokol od Googlu pro serializaci strukturovaných dat. Pro použití je třeba definovat v univerzálním ja-

zyce to, jakou má zpráva strukturu. Jazyk je podobný definici struktur v jazyce C. Pro přestavu si ukážeme:

```
1  message EntitySpawnMessage {
2      uint32 entity_id = 1;
3      bool is_player = 2;
4      string name = 3;
5  }
```

Zdrojový kód 1: C++

Vidíme, že místo `struct` píšeme `message` a atributy musí mít unikátní ID. Důvodem je kompatibilita verzí definice. Pokud bychom měli systém o dvou službách, a v jedné bychom přidali atribut ‘position’, jak vidíme v příkladě, mohla by být druhá služba stále schopná serializovaná data první službou deserializovat.

```
1  message EntitySpawnMessage {
2      uint32 entity_id = 1;
3      Vector3 position = 4;
4      bool is_player = 2;
5      string name = 3;
6  }
```

Zdrojový kód 2: C++

Stejnou vlastnost má i JSON, kdy unikátní ID je právě řetězec pro klíč. Serializující služba může přidávat atributy, ale deserializaci to neovlivní. Z .proto souboru se vygenerují přímo třídy do potřebného jazyka. V mém případě C++. Výhoda definovat zprávy v univerzálním jazyce je čitelnost, možnost převést do libovolného programovacího jazyka a především reflexe.

FlatBuffers je opět protokol od Googlu, který se vyvíjel pro použití v herních enginech pro hry více hráčů. Jeho výhoda je, že není třeba zprávu "deserializovat". Instanci třídy čte atributy přímo z n-tice bytů. V případě 60 zpráv za vteřinu zprávy od stovek hráčů, je rozdíl mezi deserializací a FlatBuffers znát.

Parquet je formát pro sloupcová data, který umožňuje v serializovaných datech vyhledávat a má menší paměťovou náročnost, takže je vhodný i pro přenos.

Posledním příkladem je Cap’n’Proto, čteno Captain Proto. Je to volně dostupný protokol, který nemá deserializaci, a je tak velmi rychlý. Jeho tvůrce navíc pracoval právě na ProtoBuf.

2.7.2 Kódování zpráv

Při čtení dat ze socketu pomocí TCP protokolu dostáváme proud bytů. Je potřeba z proudu zprávy dekodovat a naopak je být schopni do proudu zakódovat. Proto jsem definoval kódování zpráv a komponentu Messenger. TCP je spolehlivý

protokol, proto se málokdy stane, že zprávy nebudou následovat hned po sobě. Pro zakódování zprávy zakóduju nejprve tzv. hlavičku. To je prvních pár bytů, které ukládají informaci o zprávě, jako třeba délku nebo typ. Za hlavičkou následuje serializovaná zpráva. V hlavičce budou první 4 byty tzv. magické číslo, které označuje začátek kóování a slouží k synchronizaci čtecí hlavy v případě, že došlo při deserializaci k chybě. Dalšími 4 byty je n pro n -tici bytů pro serializovanou zprávu.

Při zavolání `peek` na instanci `Messenger`, se do bufferu v instanci, který má velikost 64KB, přečte funkcí `recv` z TCP socketu. Volání není nutné opakovat, protože `peek` budeme opakovat hned další snímek za pár milisekund. Po zavolání `'recv'` skenujeme vstupní buffer a hledáme magické číslo. Jakmile ho najdeme, čteme další 4 byty jako délku n . Pokud v bufferu zbývá ještě alespoň n bytů, vložíme je do fronty zpráv a odebereme z bufferu pro uvolnění místa. Nakonec funkce `'peek'` ověří, jestli něco ve frontě je, pokud ano, vrátí typ nejstarší zprávy ve frontě.

Druhou funkcí je `'pop'`, která má template s argumentem T pro datový typ zprávy. Uživatel instance `'Messenger'` musí umět z čísla, které reprezentuje typ, dostat datový typ. To jsem udělal pomocí tzv. template specialization. Uživatel musí zavolat `'peek'` a podle vrácené hodnoty zavolat `'pop'` se správným template argumentem. Funkce `'pop'` zavolá deserializační funkci generovanou `ProtoBuf`.

2.7.3 Implementace

Bylo potřeba zadefinovat, jak se zpráva bude posílat přes síť. Cílem nebyla univerzálnost a čitelnost, jako je například protokol HTTP, ale optimalizace velikosti. Je třeba definovat, jak zpráva v toku dat vypadá, a jak ji dekodovat.

První čtyři byty obsahují tzv. `'MAGIC'` číslo. Může to být libovolná konstanta, protože jediný její význam je synchronizace toho, kde zpráva začíná. Důvod si ukážeme v části o nápravě chyb. Další byte je typ zprávy. Další 2 byty je délka zprávy. Průměrná délka packetu je 1200-1500 bytů, nemá proto smysl posílat delší zprávy. K tomu tento protokol není. Nakonec následuje samotná serializovaná zpráva. Těmto prvním 6 bytům se říká hlavička.

2.7.4 Detekce a náprava chyb

Občas mohou nastat v proudu chyby, kdy zprávu nelze dekodovat, nebo nastane chyba při deserializaci. Proto jsem do kódování implementoval nápravu chyb. Definoval jsem maximální délku bytů, kterou lze přeskočit při hledání magického čísla. To nestačí, pokud jsou data náhodná, protože se může stát, že číslo objeví i tak (i když je pravděpodobnost $1/(256^4)$). Proto si dekodér pro socket počítá chyby. Pokud se objeví 3 po sobě jdoucí chyby, tak spojení ukončí. Příkladem takové chyby je selhání deserializace nebo `'recv'` vrátí chybu.

2.8 Asynchroní IO

Čtení a zápis na socket je běžně blokující operace. To znamená, že při zavolání ‘read’ pro čtení 10 bytů, bude volání blokovat, dokud na socket nepřijde 10 bytů. V případě serveru pro online hru je to nevhodné, protože pokud nám nic nepřišlo, můžeme mezitím vykonávat ostatní logiku hry. Socket lze nastavit jako neblokující tak, že pokud zavolám ‘read’ a budu chtít číst 10 bytů, a ty tam ještě nebudou, vrátí mi ty co zatím přečetl (pokud přišlo jen 5 bytů, vrátí mi jen 5 bytů). Tuto menší část si můžu u klienta ukládat do bufferu a postupně zkoušet dekódovat jako zprávu.

Podobnému přístupu se říká **asynchronní sockety**. Jinými slovy to znamená oddělení volání a samotného vykonání. V tomto případě sice zavoláme ‘read’, ale toto volání by se uložilo někam do fronty, a jiné samostatné vlákno by ho mohlo vykonat později. Protějšek z reálného světa je hodit dopis do schránky a pokračovat ve svém klasickém programu dne. Doručení se stane v nejbližších dnech a to někým jiným, takže my už se o dopis nemusíme starat. Pro lepší představu si pár existujících implementací představíme:

2.8.1 ZeroMQ

Při použití knihovny ZeroMQ vytváříme objekt ‘ctx = zmq_context(num_threads)’ . Ten vytvoří námi specifikovaný počet vláken ‘num_thread’. Když následně zavoláme ‘zmq_send(ctx, x)’, protějšek klasického ‘send(x)’, tak nedojde k blokování. Místo toho se zpráva ‘x’ umístí do fronty, ze které pak vlákna z ‘zmq_context’ tzv. "kradou"(work-stealing), a odesílají v pozadí.

To samé platí o ‘zmq_receive’, které si v pozadí bufferuje celou zprávu. TCP totiž nemá žádnou strukturu zprávy, a proto když zavoláme ‘recv’, můžeme dostat jen část. ZeroMQ místo toho v pozadí bufferuje, dokud neobdrží celou zprávu, a až poté vrací ‘true’.

2.8.2 Work stealing

Běžnou strategií pro dynamický multithreading, je tzv. work stealing. Jiné strategie jsou třeba work sharing. Implementuje se thread-safe fronta. Při asynchroním volání úkolu se vloží do této fronty. Následně máme X vláken, které se ve smyčce dotazují na frontu. Pokud v ní něco je, vytáhnou to a začnou na tom pracovat. Těmto vláknům se někdy říká "Worker". Většinou jich je právě tolik, kolik je fyzických jader v procesoru, protože cílem je paralelismus, a ten s vyšším počtem vláken nezlepšíme. Zajímavou vlastností je, že součástí úkolu může být právě vložení dalších úkolů do fronty.

2.8.3 Async/Await

Populární implementací, kterou vidíme například v Rust nebo C#, je async/await. Async už jsme si vysvětlili. Await slouží pro volání asynchroních funkcí. Místo ‘queue.push(make_task(...))’ tak úkol může být právě volání funkce. Práce je tak

daleko intuitivnější. Zde pozor, že pouhým voláním `await` na asynchroní funkci v C# nebo Rust paralerismu nedocílíme! Na to je třeba v jeden moment `await` více úkolů.

Příklad z reálného světa je poslat dopis s otázkou. Opět stačí hodit dopis do schránky. Až si ho eventuálně někdo přečte, může nám poslat odpověď. Když dostaneme odpověď, vzpomeneme si, kde jsme skončili, když jsem práci přerušili a odeslali dopis s otázkou, a když už máme odpověď, tak pokračujeme.

2.8.4 Boost Asio

Velmi podobná ZeroMQ je Boost ASIO. Ta ale nechává vytváření vláken na nás. Pouze vytvoříme objekt `'asio_context'`, který má metodu `'run'`. Když z vlákna zavoláme metodu `'run'`, stane se vlákno workerem, který krade práci z fronty, která je taky `'context'`.

Tento přístup je intuitivnější, protože se jedná přesně o to, jak worker thready fungují. Pouze spuštěná funkce, která se opakovaně dotazuje na frontu. Pokud něco najde, vytáhne to, a začne na tom pracovat. Jakmile práci dokončí, opět se dotazuje na frontu. Zde si také všimněme, že se nejedná o klasický rychlý context switching, který dodává iluzi více jader v operačních systémech, ale worker opravdu práci nejprve dokončí, než změní kontext a začne pracovat na něčem jiném.

Otázka by mohla být, proč nevytvořit thread pro každou zprávu, kterou chceme odeslat. Důvodem je, že vytváření vláken je sice rychlejší, než celých procesů, ale pořád vyžaduje systémové volání, které může způsobit zpomalení.

Proto se často používají tzv. green thready, fibery, user thready, ... což jsou thready, ale spravované kompletně v user-space. Není třeba žádné systémové volání.

Na začátku se spustí několik workerů, což jsou thready, které právě kradou práci z fronty a vykonávají je. Většinou mají dlouhou životnost.

2.8.5 Stack pointer

Problém může být definovat práci pro thready. Jak vypadá takový objekt `'Job'`? Intuitivně by nás napadlo, že by obsahoval ukazatel na funkci. Nebo v případě, že máme jen velmi omezený počet různých implementací, může obsahovat jen typ, a worker už si dohledá, co má dělat.

Druhým způsobem, který vidíme při použití `'await/async'` v jazycích jako Rust nebo C#, je prostě zavolat funkci, která reprezentuje práci, pomocí `'await'`. Funkce `await` si uloží aktuální ukazatel na stack, vytvoří nový stack speciálně pro job, a objekt `'Job'` tak vypadá tak, že obsahuje tento nový stack pointer, ukazatel na funkci, a všechny potřebné registry.

Všimněme si, že můžeme job vytvářet i z jiného jobu, a tím v podstatě větvit. Zároveň můžeme kód paralerizovat tak, že najednou budeme `awaitovat` více jobů. Představme si, že máme fyzický systém s metodou `'step'`. Ta zavolá `'awaitAll(jobs)'`, kde `'jobs'` je list jobů. Automaticky se všechny dostanou do fronty, a

různé workery je mohou začít vykonávat paralelně.

2.9 Metriky

Abych byl schopný správně optimalizovat tok dat, potřeboval jsem sbírat metriky. Proto jsou třeba dvě komponenty. První je úložiště, kde budu metriky ukládat. Může se jednat o CSV soubor nebo databázi. Druhá je rozhraní, ve kterém budu metriky vizualizovat. Představím dvě služby, které pro to využívám. Následně si představíme samotné metriky, které budu měřit a proč. Všechny metriky budu měřit po vteřinách, některé jako sumu, jako např. množství odchozích dat, a jiné jako průměr, jako např. odezvu.

2.9.1 TimescaleDB

Jako úložiště jsem zvolil TimescaleDB. Jedná se o rozšíření do PostgreSQL, takže není třeba spouštět a starat se o další službu. Stačí mít spuštěnou PostgreSQL databázi. TimescaleDB umožňuje vytvářet tzv. hypertables, které jsou optimalizované pro rychlý insert. Vytvořil jsem komponentu 'NetworkBandwidthReporter', která má na rozhraní 'report_outbound' a 'report_inbound'. Tyto údaje posílá do komponenty 'TimescaleDBReportOutputter', která už zajišťuje připojení do databáze a umožňuje 'report(metric_name, value)'. V rámci optimalizace přidávám hodnoty do bufferu a posílám je pouze jednou za vteřinu jako sumu.

2.9.2 Grafana

Grafana je služba, která skrze webovou stránku poskytuje rozhraní pro vizualizaci metrik. Lze nastavit svůj dashboard a v něm různé grafy. V mém případě graf pro množství odchozích a množství příchozích dat, zatížení procesoru a nebo zatížení paměti RAM.

2.9.3 ImGui

Chtěl jsem mít i možnost se na metriky podívat přímo ve hře při běhu. Pro uživatelské rozhraní používám knihovnu ImGui a ImPlot. Tyto knihovny využívají pro vykreslování grafickou kartu a snadno jsem je mohl integrovat do svého vykreslovacího enginu. Knihovna funguje procedurálně, nikoliv objektově. Každý snímek, který vykresluju, musím celé rozhraní definovat. To udělám pomocí volání funkcí. Nejprve zavolám funkci 'Begin("Název okna")', které zobrazí okno, do kterého můžu vložit další prvky, jako texty, textové vstupy, nebo tlačítka. Tento přístup je pro herní enginy a podobné kreativní aplikace ideální, protože umožňuje velmi snadno a rychle dělat dynamické uživatelské rozhraní.

2.9.4 Tracy

Pro měření výkonu programu serveru používám výborný profiler Tracy. Je zdarma, open-source, napsaný v C++ a využívající ImGui. Poskytuje přesnost na nano-

sekundy, což se u serverů, na kterém může být miliony různých entity, hodí. Navíc umožňuje se k programu, který měří, připojit vzdáleně, případně sbírat metriky do souboru, ten si ze serveru stáhnout a analyzovat později.

2.9.5 Konkrétní metriky

Ukážu různé metriky, které lze měřit, jak a hlavně proč. Je dobré zmínit, že místo, ze kterého budu metriky sbírat, je server. To ale nevadí, protože jak uvidíte, vše potřebné na něm měřit jde, a to co ne, tak nás nemusí zajímat.

Inbound/Outbound bandwidth

Nejpřirozenější metrika je příchozí a odchozí množství dat v bytech. Už zde pro mě bylo nutné si uvědomit důležitost oddělit vrstvu, která kóduje a dekóduje zprávy, od zbytku. Přesně na tomto místě totiž budu metriky dělat. Metriku budu počítat.

Odezva

Budu měřit odezvu mezi odesláním vstupu od klienta pro snímek x a odpovědí od serveru pro snímek x. Tuto metriku budu průměrovat.

Počet snímků za vteřinu

Ze začátku se mi stávalo, že úzké hrdlo nebyla síť, ale síťová vrstva v aplikaci, která třeba dlouho skládala zprávy. Proto si udržuju i přehled o počtu snímků, které server stíhá. Podle toho se lze orientovat při výběru hardware pro server.

2.9.6 Sbírání v reálném čase

Přímo v hráčově klientské aplikaci jsme chtěli mít možnost vidět metriky v reálném čase. Do síťové vrstvy jsme přidali komponentu pro reportování událostí a jejich metrik zvanou `\NetworkMetricReporter`, která obsahuje metody jako `\reportInbound` a `\reportOutbound`. První metoda hlásí příchozí byty a druhá odchozí.

3 Hra pro více hráčů

Pro zkoušku různých technik jsme se rozhodli vytvořit hru pro více hráčů. Nejprve představíme, jak vypadá architektura hry jednoho hráče. Podporu pro více hráčů jsme implementovali jako rozšiřující vrstvu, která příliš neovlivňuje klasickou architekturu her. Ve hře se jednotliví hráči uvidí, budou se moct pohybovat a interagovat s vybranými objekty.

Ukážu, jaké komponenty jsem přidal a proč, jak jsem je měřil a analyzoval a případné optimalizace, které jsem pro ně použil. Představím svůj protokol QUICr, který je inspirovaný QUIC, ale upouští od spolehlivosti, což je ideální pro hry.

3.1 Hry

Program hry většinou obsahuje smyčku, kde jedné iteraci říkáme snímek. Moderní hry iterují od 60 do až 240 snímků za sekundu, někdy více. V našem případě jsme se rozhodli pro jednoduchou 3D hru s vykreslováním 60 snímků za vteřinu. Zajímá nás aplikace různých technik. Hra si také udržuje svůj stav, jako entity ve světě, počasí, terén, herní pravidla apod.

Každý snímek nejprve posbírání vstupy od hráče, převede je na jednotlivé akce, podle toho, co pro hru vstupy znamenají, a aplikuje je na stav hry. Například stisknutí tlačítka W převede na akci: pohyb dopředu. Takto postupně iterujeme z počátečního stavu hry.

Architektura programů her je specifická tím, že tolik nevyužívá dědičnost a především virtuální funkce. V případě milionu entity, pro které voláme funkci 60 krát za sekundu, se i virtualizované volání negativně projeví ve výkonu. Např. chceme-li mít obrovský svět s různými postavami, kde každá má různé schopnosti a vlastnosti, špatně by se nám modeloval strom dědičnosti.

<https://cowboyprogramming.com/2007/01/05/evolve-your-heirarchy/>

Namísto toho se logika vlastností a schopností, které různé entity mohou mít, rozdělí do tzv. komponent. Např. komponenta pro obchodníka, stráž, kouzelníka, truhlu, dialog apod. Ve světě pak máme entity, kde každá má svůj individuální list komponent, které má. Tento styl je podobný kompozici objektů, ale s tím rozdílem, že komponenty skládáme do entity až za běhu programu. Nedefinujeme třídu pro každý typ entity, který může ve hře být.

Samotná logika je pak v tzv. systémech. Každý iteruje přes konkrétní komponentu, která v sobě musí mít stav a zároveň derivaci, kterou systém aplikuje, resp. provede integraci. Tomuto návrhu se říká Entity, Component, System, neboli zkráceně ECS.

3.1.1 Entt

V našem případě využíváme knihovnu entt, která obsahuje různé nástroje pro ECS a vývoj tak zjednodušuje. Příkladem her, které ji využívají taky je třeba Minecraft pro Windows. Nejprve vytvoříme registr, což je objekt typu ‘entt::registry’,

který spravuje své entity a jejich komponenty. Entita je v tomto případě pouze unikátně identifikační číslo, komponenta je libovolný typ a systém je lambda. Pro vytvoření systému musíme definovat pohled, tedy n-tici komponent. Tento pohled pak bude iterátor přes všechny entity, které mají každou z těchto komponent. Můžeme pak podle stavu jedné aktualizovat jinou a dělat různé interakce mezi nimi.

```
1  entt::registry registry;
2
3  entt::entity entity = registry.create();
4
5  registry.emplace<Transform>(entity, Transform::from_position(
6      position));
7
8  registry.view<Transform, CharacterBody>()
9      .each([&](Transform& ts, CharacterBody& rb) {
10          auto character = rb.m_character;
11
12          auto transform = character->GetWorldTransform();
13          memcpy(&ts.transform, &transform, sizeof(glm::mat4));
14      });
```

Zdrojový kód 3: C++

Představíme komponenty, které jsme pro hru definovali a proč:

Transform

Obsahuje transformační matici. Entity, které chceme zobrazit ve světě, tuto komponentu potřebují. Příkladem entity, která ji mít nebude, je zpráva v chatu.

Mesh

Obsahuje mesh, který má hra využít pro vykreslení entity. Mesh je n-tici bodů, které dohromady dávají 3D povrch objektu. Systém, který entity vykresluje si vytvoří pohled na Mesh a Transform, protože je potřeba vědět kam entitu vykreslit.

Rigidbody

Slouží pro fyzikální informace o entitě, jako hmotnost a sílu, kterou na entitu budeme aplikovat. Systém pro tuto komponentu bude fyzický engine.

3.2 Svět

Stav hry reprezentujeme kompletně ve třídě Svět, neboli ‘World’. Ta bude obsahovat právě entt registr pro entity ve světě. Další komponenta, zvaná ovladač, pak bude sbírat vstupy a stav světa postupně aktualizovat. V případě hry pro jednoho hráče získá ovladač vstupy z klávesnice a myši a vhodně aktualizuju

svět. Například při zmáčknutí klávesy W pro posun dopředu, nastavím rychlost RigidBody entity pro hráče tak, aby při zavolání integrace posunula Transform hráče. Oddělím tak logiku která drží stav a tu která stav mění.

3.2.1 Ovladač pro hru jednoho hráče

Definujeme, jak bude vypadat ovladač světa, tedy vrstva, která transformuje vstupy od hráče na akce ve hře, a podle nich postupně mění stav světa. Pro tento přístup jsme vytvořili 'LocalWorldController'.

3.2.2 Ovladač pro hru více hráčů

V případě hry pro více hráčů jsme vytvořil `\ClientWorldController`. Ve jméně je zmíněný `*Client*`, protože pro peer-to-peer architekturu by ovladač vypadal jinak. Nejedná se tedy o univerzální řešení pro hru více hráčů. Další součástí systému je 'WorldServer'. Ten má v případě klient-server architektury zodpovědnost přijímat vstupy od klientů a odesílat zpátky stav světa. Architektura je podobná té pro hru jednoho hráče, pouze se změnilo kdo integruje.

Protějškem je hra šachů, kterou ovládáme hlasem a někdo jiný za nás táhne. Zvoláme "pěšec XY na ZW", tahač táhne a my vidíme, jak se našim vstupem změnil stav hry. Stejně tak to vidí i druhý hráč. Všimněme si, že druhý hráč vůbec nemusí vědět, co byl náš vstup (ten může dostat derivací), ale stačí mu pouze stav.

3.3 Klient-Server architektura

Hry budeme programovat s architekturou klient-server. To znamená, že hráči budou mít klienta a někde v síti musí být dostupný server, na který se klienti budou připojovat. Server bude mít absolutní autoritu. Klienti budou na server posílat pouze vstupy, server se k nim bude chovat stejně, jako by se jednalo o hru jednoho hráče a on je přečetl z klávesnice a myši. Server bude na klienty posílat co nejčastěji stav světa. Tento stav se bude postupně měnit. Zodpovědnost programu klienta je tento stav správně zobrazit. Například vykreslit všechny entity na správných pozicích apod.

Alternativou je peer-to-peer architektura, kdy každý uzel je zároveň server i klient, neboli peers. Na rozdíl od klient-server ale nemá nikdo autoritu. Uzly si mezi sebou posílají opět jen vstupy. Hra se simuluje na každém peerovi zvlášť. Zde nastává problém synchronizace, protože simulace se nám mohou snadno rozejít. Musíme tedy definovat, jak zjistit, že se desynchronizace stala a co s ní dělat. Musíme si dát pozor na pseudo-náhodné generátory, aby náhodné prvky hry se vyhodnotili všude stejně. Další problém může nastat v přesnosti čísel s plovoucí desetinnou čárkou. Některé procesory mohou udělat operaci jinak a způsobit desynchronizaci.

Detekovat desynchronizaci můžeme tak, že si jednou za čas peers pošlou snapshot svého stavu.

3.4 Server

Rozebereme si jak vypadá program pro server. Ukážeme komponenty, které jsme pro podporu více hráčů museli přidat. Architektura se skládá z replikátoru a manažera zájmu. Stav světa, který server odesílá na klienty, se skládá z entity a komponent, které chceme synchronizovat. Replikátor pro každého hráče zakóduje entity a jejich komponenty a udržuje je synchronizované. Pomocná komponenta je manažer zájmu. Ta říká, které entity se mají synchronizovat kterým. Základní implementace by pro hráče *A* mohla omezit entity, které mu server bude synchronizovat, na ty v maximální vzdálenosti d metrů.

3.4.1 Registr spojení

Vytvořili jsme registr, ve kterém jsou všichni připojení hráči. Tato komponenta slouží jako sifon pro všechny zprávy, které klienti odesílají. Zároveň z ní lze zjistit kdo se právě připojil a kdo odpojil. Třída na to má dvě metody: `\popDisconnectedPlayers` a `\popConnectedPlayers`. Třída si udržuje seznam nových připojení od posledního zavolání `\popConnectedPlayers`.

Také zde udržujeme počet selhání, které u klienta nastali a jakmile počet překročí určitou hranici, např. 5 chyb, relaci s klientem ukončíme.

3.4.2 Replikátor

Systém hry pro více hráčů se snaží mít na všech zařízeních stejný stav. V případě klient-server architektury odesílá server svůj stav klientům. O to se stará replikátor. Pro každého klienta si drží seznam entit, které mu musí synchronizovat. Jeho zodpovědnost je odesílat zprávy klientům tak, aby vždy měli aktuální stav. Základní implementace by posílala každý snímek kompletní stav entity se všemi komponentami. Lepší varianta je posílat pouze změny. Pokud se například pozice nezmění, není třeba posílat stejnou pozici jako minule. Na druhé straně u klienta máme replicator receiver. Ten se stará o dekodování zpráv a správné aktualizaci komponent entit.

3.4.3 Interest manager

Zájem, neboli seznam entit, které se musí klientovi *A* synchronizovat, vybírá komponenta manažer zájmů.

Systém, který se bude starat o to, které entity se musejí klientům synchronizovat, se nazývá **Interest manager**. Nejprve klientovi, podle jeho ID, přiřadíme tzv. delegáta ve světě. Bude to entita s transformací. Pro každého delegáta bude v pravidelných intervalech kontrolovat a přiřazovat do zájmu ty entity, které jsou v dostatečné blízkosti. Nejprve jsem udělal základní ground-truth implementaci, která funguje na principu brute-force a nevyužívá akceleračních struktur. Jednoduše pro každou jinou entitu pomocí Pythagorovy věty zjistí, jestli je dostatečně blízko.

Dotazu na všechny body, které jsou v určité vzdálenosti, se říká ‘range-query’. Datové struktury, které mi pomohli tento proces zrychlit jsou spatial grid, quad stromy a nebo kd-stromy. Techniky představím a porovnáám:

3.5 Klient

V klientské aplikaci mám komponenty svět a ovladač. ClientWorldController, která obstarává vše kolem síťování. Třída World funguje stejně jako na serveru a stará se o klasický běh hry.

3.5.1 Replicator controller

Abychom oddělili to, jak replikátor funguje, vytvořili jsme pro něj na straně klienta ovladač. To nám později umožnilo měnit protokol mezi klientem a serverem podle potřeby.

3.5.2 Interpolace

Když jsme začali systém měřit, zjistili jsme, že až příliš zatěžuje síť. Graf s průměry pro počet hráčů vidíme na grafu. Prvně jsme snížili počet snímků za sekundu, které server na klienty posílá, na 20 za sekundu. To snížilo zátěž na třetinu. Problém ale byl neplynulost hry. Klient sice vykresloval 60 krát za vteřinu, ale méně časté aktualizace způsobily neplynulý pohyb. Řešení je na klientovi interpolovat spojitě proměnné, jako pozice nebo rotace. Do ovladače pro replikátor jsme přidali komponentu interpolátor. Do něj registrujeme jednotlivé komponenty, které chceme interpolovat. Interpolátor si je ukládá i s časovou známkou do bufferu. Na rozhraní jsem vytvořili funkci s argumentem čas a typ komponenty.

Technika měla nepříjemný důsledek zvýšení odezvy. To vadí především pro entity, které hráč ovládá, jako např. hráčova postava. Problém je, že když na interpolátor přijde snapshot n , může teprve začít interpolovat z pozice $n - 1$. Proto

3.5.3 Rollback a simulace vlastního hráče

Interpolovat sice pomohlo pro plynulost, ale zvýšilo odezvu, což je nepříjemné. Způsob, jakým jsem se rozhodl tento problém řešit, je integrovat hráče pro daného klienta přímo na klientovi. Nejen že odezva bude v podstatě nulová, ale navíc bude ještě nižší než před interpolací. Musel jsem ale vytvořit mechanismus, který v případě, že se simulace neshodnou, tak na klientovi stav hráče opraví.

Do bufferu jsem si ukládal pro konkrétní snímky vstup od hráče, který pošlu na server, a aktuální stav, ve kterém hráč je. Následně když ve snímku x přijde snapshot pro snímek $x - t$, který má až moc velkou odchylku, tak vrátíme stav

světa na $x - t$ a podle vstupů z bufferu znova integrujeme. Tím dostaneme novou a opravenou pozici.

3.6 Komunikační protokol

Představíme komunikační protokol, který replikátor využívá.

3.7 Protokol QUICr

Naše hra používala ke komunikaci mezi vrcholy protokol TCP. Zmínili jsme ale, že ten pro hry nemusí být vhodný. Vytvořil jsme proto protokol inspirovaný QUIC, který využívá UDP, ale upustil jsem podmínky pro spolehlivost, konkrétně jistotu doručení a uspořádání. V protokolu je možné na každém rámci definovat spolehlivost zvlášť. Ty, které budou obsahovat pozice hráčů, tak budu moct odesílat nespolehlivě, zatímco změny stavu, jako výměna animace nebo modelu, budu posílat spolehlivě. Pro vytvoření spojení budu používat dva objekty: koncový bod a spojení.

Koncový bod se stará o socket, tedy čtení a zápis na něj, a udržuje si objekty spojení, které ho využívají. Když přijde na socket datagram, správně ho přiřadí spojení. Jeho chování je definované jako tik. V něm posbírání zprávy, které se spojení snaží poslat a pošle je, následně přečte socket a roztřídí datagramy.

Název metody

bind(port)

write(adress, payload) Odešle 'payload' přes socket na adresu 'address'

poll Přečte ze socketu všechny datagramy, které

Druhý objekt, spojení, je navenek stavový stroj a fronta zpráv, podobně jako TCP spojení. Stavový stroj mění stavy v reakci na příchozí rámce. Když na koncový bod přijde datagram, odešle ho do správného objektu připojení. Tento objekt si datagram přečte a postupně prochází rámce v něm. Stavový stroj bude důležitý hlavně v procesu zvaném "handshake", který definuju níže.

Zároveň jsem se rozhodl, že na spojení nebude zdánlivě nekonečný proud bytů, jako je tomu například v TCP, ale fronta zpráv. Výhoda je, že když začnu číst datagram, tak mám jistotu, že nenarazím na konec bufferu a budu si muset načíst další část. V mém případě jedno čtení znamená čitelná zpráva, tak jak jsme byla odeslána.

3.7.1 Frame

Inspiroval jsem se u protokolu QUIC, který datagram rozděluje na tzv. framy neboli „rámce“. Tyto rámce můžu kódovat jak v TCP, tak v UDP. V případě UDP jsem se rozhodl u každého rámce definovat jeho spolehlivost, tedy jestli musí frame dojít vždy. Připojení pak bude mít jednotku pro spolehlivost, která bude spolehlivost zaručovat.

U UDP je další problém, a to ten, že když implementuju připojení pro UDP, tak všechny datagramy budou chodit na socket, na kterém poslouchám. Když budu ze socketu číst, dostanu libovolný datagram, který zrovna přišel, společně s adresou, ze které přišel. Tuto adresu přečtu z IP hlavičky, která není zašifrovaná, a tudíž ji kdokoliv může zfalšovat. Tomu se říká tzv. IP spoofing. Tento útok je poměrně slabý, protože v případě odpovědi budu stále odesílat data zpět na správnou adresu. Útok může sloužit například pro posílání požadavku na odpojení, nebo posílat jiné vstupy. Jedná se tedy spíše o neškodný ale otravný charakter útoku.

3.7.2 Handshake

Po vytvoření instance připojení z koncového bodu je připojení ve stavu ‘Closed’, neboli uzavřené. Pro navázání spojení jsem potřeboval, aby se dva objekty domluvili, například na svých ID, tajném klíči a verzi. Proto jsem definoval `**handshake**`. Mějme dva koncové body A a B , které se mezi sebou budou snažit navázat spojení. Začne koncový bod A , a to tím, že odešle na koncový bod B paket typu Initial, který obsahuje rámec typu ‘Hello’. Jakmile na koncový bod dorazí QUICr paket, který má v hlavičce jako Destination ID číslo, které nemá v registru, tak si ho přidá a přiřadí novou instanci připojení. Nová instance se chová stejně jako na straně A a vygeneruje si unikátní identifikátor. Po vytvoření instance nechá koncový bod toto připojení tento paket zpracovat celý.

Nové připojení projde všechny rámce v paketu. Měl by narazit na rámec Hello, který když najde, a je ve stavu ‘Initial’, tak z hlavičky zjistí unikátní ID druhé strany a uloží si ho. Reaguje na rámec tak, že druhé straně odešle přes koncový bod paket, který obsahuje: rámec ACK o tom, že paket s číslem přijal, a rámec Hello. ACK si pro začátek představme zakódovaný jako: první 4 byty reprezentují kladné celé číslo pro počet rámců, řekněme n , které chceme označit jako přijaté. Následně přečteme $4n$ bytů. Každé 4 byty představují číslo paketu, který označíme jako ACKed. Jednotce, která udržuje stav o tom, jaké pakety jsou potřeba oznámit jako ACK a které je třeba poslat znovu, budu říkat ‘ReliabilityUnit’ a podrobněji ji rozeberu později.

Přeskočme zpět na klienta, který dostává paket typu Initial, ve kterém je rámec Hello a ACK. Pro rámec Hello se chová stejně jako druhá strana, a pokud je ve stavu ‘SendHello’, nastaví si Destination ID. Všechna čísla paketů z ACK rámce předá do jednotky pro spolehlivost. Jelikož víme, že tam je číslo paketu, který obsahuje právě prvotní Hello, tak si jednotka tento rámec odebere z fronty pro opakované odeslání.

Closed

Počátečním stavem je ‘Closed’. Zároveň se jedná o stav, do kterého se spojení dostane, pokud dlouho s druhou stranou nekomunikuje.

SentHello

Po odeslání Hello packetu se spojení dostane do stavu ‘SentHello’. V tomto stavu čeká na ‘HelloAck’ zprávu.

ReceivedHello

Jakmile server dostane zprávu Hello, dostane se do stavu ‘ReceivedHello’.

Established

Po odeslání HandshakeDone zprávy se klient dostane do stavu Established. Jakmile server přijme zprávu HandshakeDone, taky se dostává do stavu Established.

Klient následně odpovídá Handshake done, protože už má všechny informace, které potřebuje o spojení. Upustil jsem od packetů a nechal pouze rámce.

3.7.3 Spolehlivost

Pro spolehlivost se protokol stará podobně jako QUIC, s tím rozdílem, že ji rozlišuje nad jednotlivými rámci. Všimněme si, že něco podobného má i samotný QUIC. Pokud odešleme paket, ve kterém je pouze ACK rámec, tak nedostaneme nikdy zpátky ACK. Rámec ACK se tedy chová stejně, jako by byl nespolehlivý. Rámce tak můžeme dělit na dvě kategorie: spolehlivé a nespolehlivé. Nespolehlivé rámce spojení odešle a hned je zapomene, tzv. fire and forget. O spolehlivé rámce se stará třída zvaná ‘QuicReliabilityUnit’. Každá instance připojení na koncovém bodě má svou instanci, kterou ke spolehlivosti využívá. Její rozhraní tvoří 4 hlavními metodami:

push_reliable_frame(deadline, frame)

Uloží si zakódovaný rámec a nastaví si u něj čas deadline. Jakmile bude po deadline, jednotka se bude snažit odeslat rámec znovu.

peek/pop_reliable_frames_to_send(packet_number)

Vrátí rámce, které je potřeba v tomto okamžiku odeslat. Číslo packetu je důležité proto, aby jednotka věděla, které všechny rámce může ACK pro určitý paket označit jako hotové.

push_ack(packet_number)

Uloží si do seznamu číslo packetu a v další iteraci ho odešle jako ACK.

peek/pop_acks_to_send()

Vrátí seznam packetů, které je třeba odeslat jako ACK. Zároveň si je ze seznamu odebere.

Jednotka pro spolehlivost si každý vložený rámec uloží, společně s časem, do kdy je potřeba ho odeslat znova, tzv. ‘deadline’. Tento přístup mimo jiné umožňuje vložit spolehlivý rámec rovnou do jednotky s deadline aktuálního času. Rámec se odešle co nejdříve a zajistí se jeho spolehlivost.

Dále si jednotka ukládá čísla paketů, které jsou v oběhu. Každý takový paket v oběhu ukazuje na seznam odkazů na spolehlivé rámce, které obsahuje. Když přijde číslo paketu jako ACKed, jednotka odstraní všechny rámce, na které paket ukazuje, a nakonec zapomene celý paket. Mohlo by se stát, že pro jisté pakety se nedoručí ACK nikdy, ale tyto pakety můžeme jednoduše vyčistit kontrolou, jestli obsahují alespoň jeden rámec, který nebyl takto označen.

Do jednotky si ukládám už zakódované rámce, protože tak můžu snadno odhadnout jejich velikost. Když bude

Možná jste si všimli, že nezaručujeme spolehlivost pořadí. Tuto záruku jsme do protokolu zatím nepřidávali, protože si stejně do paketu ukládáme číslo snímku, které je potřebné pro správnou aktualizaci světa. Toto číslo bychom z čísla paketu nebyly schopni vyčíst. Zároveň nás v našem případě nezajímá, ve kterém pořadí pakety pro jeden snímek přijdou. Kdybychom měli úplné uspořádání, a odeslali bychom z replikátoru datagramy A a B , které by přišli na klienta v pořadí B , A , musel by klient čekat na datagram A , i když by mohl zpracovávat datagram B .

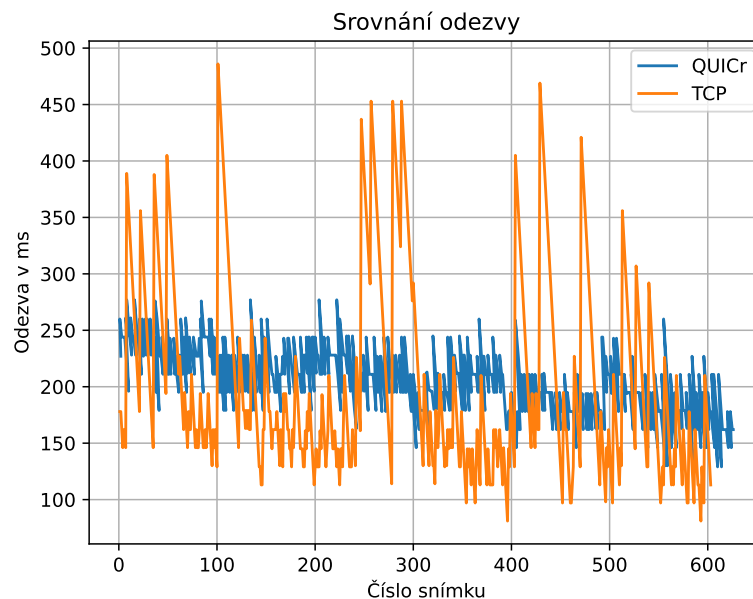
3.7.4 Enkodér

Pro kódování jsme vytvořili komponentu `\QuicrEncoder`, která přes konstruktor získá cílový buffer, do kterého má kódovat a na rozhraní má různé pomocné metody pro kódování hlaviček a rámců. Specifická vlastnost, kterou jsme potřebovali, je kódovat, dokud je v bufferu místo. Pokud zbývá r bytů místa a replikátor by chtěl zakódovat rámec, který má $> r$ bytů, musí metoda vrátit informaci o neúspěchu, ale nevyhazovat vyjímku, ani neposunovat kurzor. Důvodem je, že UDP je nad protokolem IP, který může začít fragmentovat datagramy. Proto se většina protokolů snaží držet velikost datagramů kolem 1200 bytů. Podobný přístup jsme adaptovali my. Dále musel umožňovat zakódovat hodnotu zpětně, jako například délku, kterou kvůli omezení bufferu víme až později.

3.7.5 Testování

Při implementaci jsme zjistili, že je dobré začít testy, které definují jednotlivé vlastnosti, jako například: "Spojení začne komunikaci rámcem Hello", "Po rámci Hello odpoví spojení rámcem Hello a ACK", "Na pakety obsahující spolehlivé rámce odpoví spojení ACK rámcem" apod. V testu jsem pak tyto vlastnosti ověřil. Tomuto přístupu se říká test driven development.

Protokol měl za cíl snížit odezvu na nespolehlivé síti. Proto jsme vytvořili test, ve kterém máme klienta, který na server posílá datagram a měří, za jak dlouho dostane odpověď pro konkrétní snímek. Tato metrika se někdy nazývá RTT, neboli round-trip-time. Jak vidíme na obrázku, náš protokol je v případě ztráty paketů stabilnější.

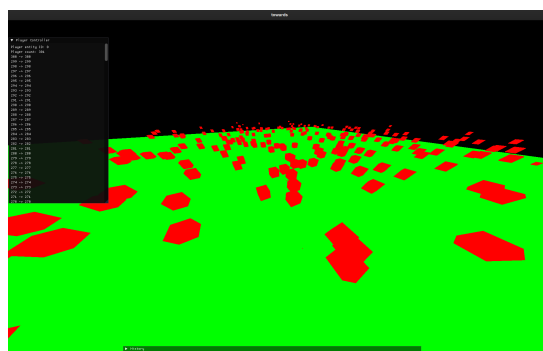
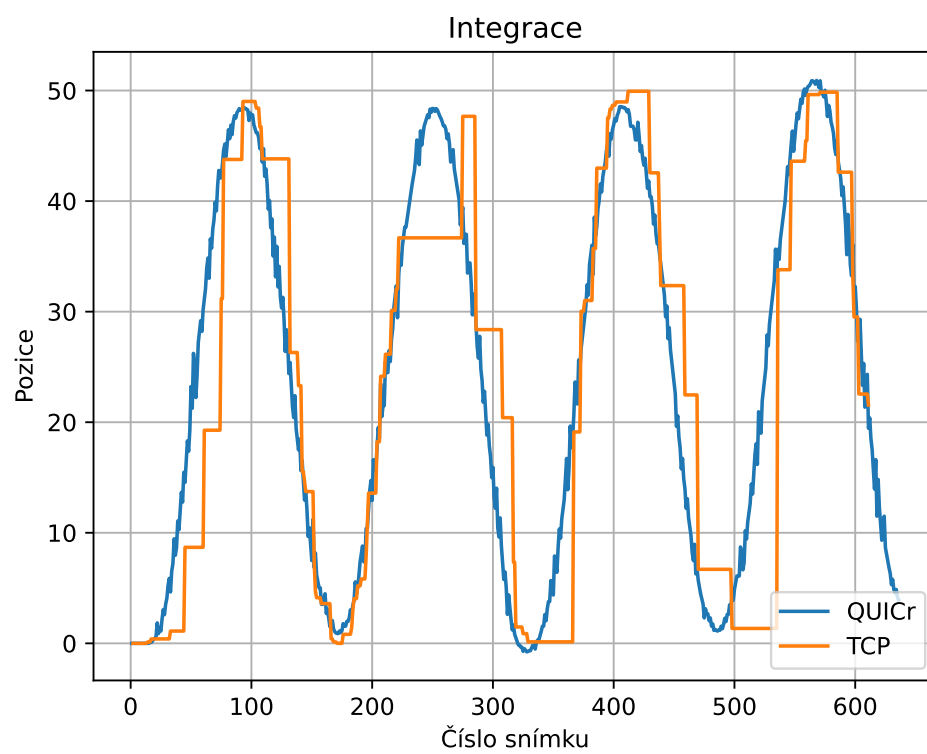
Pro nasimulování nespolehlivosti sítě jsme využili Linuxový nástroj tc. Ten obsahuje network emulator, který umožňuje například nastavit, kolik procent paketů má zahodit nebo jaká má být odezva. Nástroj a jeho základní vlastnosti představíme.

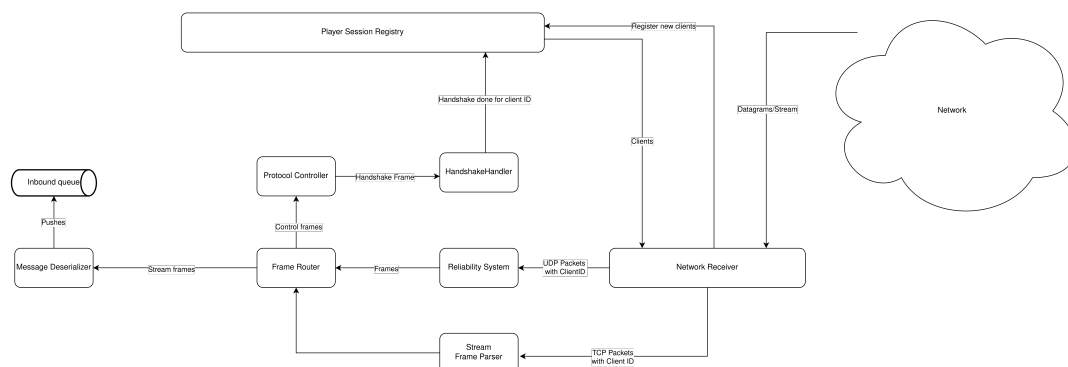
Následně jsme zkusili, jak se nespolehlivost sítě projeví pro integraci proměnné. Přidali na server hodnotu, kterou pomocí hodnot od klienta inkrementujeme. Pro derivaci jsme použili sinusoidu, abychom ji mohli zreplikovat snadno v TCP i QUICr. Na obrázku 3.7.5 vidíme

Nakonec jsme integrovali protokol přímo do replikátoru. Na obrázku 3.7.5 vidíme 301 hráčů, kde 300 je simulovaných, avšak individuálních připojení a jeden je náš hráč. Server se občas zasekl, ale zátěž zvládl.

3.7.6 Odesílání

Nejprve představím, jak jsem navrhnul odesílání zpráv. Na obrázku vidíme, celou architekturu. Vidíme dvě velké komponenty, a to Network Sender a Player Session Registry. První komponenta je celá logika, která práci posílání zpráv organizuje. Vytahuje z fronty zprávy, které pomocí Message Serializeru převede na rámce. Reliability System je jednotka, která určuje, které rámce budou v dalším datagramu. Důvod je ten, aby se kontrolovali rámce, pro které nemáme ACK a prioritizovalo se jejich odeslání. Výstupem Reliability System je tedy přímo sestavený datagram. To kdo a jak sestavuje datagram z rámců je detail.

3.7.7 Čtení

Představím architekturu přijímání zpráv. Opět vidíme registr spojení. Když nám ze sítě přijde nový datagram, přepošleme ho do reliability systému. Ten z něj vytvoří rámce a pošle do Frame Routeru. Zodpovědnost Frame Routeru je třídit rámce podle toho, jestli se má serializovat na zprávu, nebo jestli je to tzv. ovládací rámec. Příklad ovládacích rámců je třeba HELLO, HELLO_ACK, nebo CRYPTO. Handshake handler si poté drží stav handshakeů a v případě, že některý dokončil, registruje v Player Session Registry novou session.

3.7.8 Šifrování

Jednotlivé datagramy a zprávy je třeba šifrovat a pro to je třeba, aby si dvě strany vyměnili tajný klíč. Představím metodu, kterou pro výměnu budu využívat.

3.7.9 SPR-6

Metodu, kterou jsem viděl například u síťového protokolu pro hru World Of Warcraft je SRP-6. Jedná se o protokol, který nevyžaduje, aby server znal heslo klienta, ale měl u sebe pouze validátor, a klient mu díky němu dokáže, že heslo zná. Pro tento přístup je třeba udělat handshake.

3.7.10 Lockstep

Aby tato technika fungovala správně, musí být integrace ve fyzickém enginu stejné na klientovi a serveru.

3.7.11 Congestion control

3.7.12 Bandwidth control

Entity, které jsou od hráče daleko, není třeba aktualizovat tak často jako ty, které jsou k němu blízko. Proto jsem do zájmu ke každé entitě přidal důležitost. Replikátor se při odesílání snaží nejprve nacpat do packetu entity s vyšší prioritou.

Aby nedošlo k vyhladovění, tak odeslané entitě trochu klesne důležitost. Tuto informaci už si řeší replikátor.

3.8 Sharding

Proces, při kterém hráče rozdělíme do skupin, které se navzájem nevidí, i když jsou na stejném serveru blízko sebe, se říká sharding. Podobný princip funguje i v databázích. Tato technika složitá udělat správně. Vývojář musí dobře definovat logiku toho, že dva hráči mohou skončit na jiném shardu.

3.9 Komprese

Poslední optimalizací, kterou jsem pro přenos informací použili, byla komprese. Nejprve jsme nahradili byte buffer, který pracuje pouze s byty, bit bufferem, který nám umožnil pracovat s jednotlivými bity.

3.9.1 Bit Buffer

Snadným zmenšením packetů je zaměřit se na bity namísto bytů. Původně jsem nově příchozí datagramy obalil pomocí ByteBuffer, který umožnil dekodovat postupně příchozí byty. Často ale potřebujeme mít možnost zakódovat informaci pomocí jednotlivých bitů.

3.9.2 Komprese QUICr

Protokol QUICr kóduje pakety a rámce. Toto kódování jsme se rozhodli zkompresovat.

3.9.3 Komprese protokolu replikátoru

Komprese, která lze provést na úrovni QUICr protokolu, je značně omezená. Komprese lze ale provést i na samotných aplikačních zprávách. Pro

4 Styly pro psaní bakalářských a diplomových prací

Toto jsou styly pro psaní bakalářských a diplomových prací přes typografický systém L^AT_EX, tedy **kistyles**.

4.1 Požadavky a podprovaná prostředí

Sada balíku **kistyles** podporuje následující distribuce systému L^AT_EX:

- T_EX Live.

Jsou podporovány všechny výstupní ovladače, tedy jak **dvi**, tak **pdf** i **ps**. Funkčnost zmiňovaných distribucí byla ověřena na několika operačních systémech, mezi které patří:

1. Windows 8.1,
2. Archlinux,
3. Debian GNU/Linux.

Důrazně se doporučuje používat aktuální verzi dané distribuce systému L^AT_EX.

4.2 Přepínače

Styl kidiplom je z hlediska uživatele zastoupen ekvivalentně nazvanou třídou, kterou je třeba volat na začátku dokumentu:

```

1 \documentclass[
2   master,
3   program=ainfvs,
4   printversion,
5   biblatex,
6   language=english,
7   font=sans,
8   figures=false,
9   tables=false,
10  theorems,
11  sourcecodes,
12  joinlists,
13  glossaries,
14  index,
15  encoding=utf8,
16  bibencoding=utf8
17 ]{kidiplom}
```

Zdrojový kód 4: Volání třídy **kidiplom**

Následuje přehled přepínačů, je vždy uvedeno jméno přepínač, včetně výchozí hodnoty. Přepínače uvádí tabulka 2.

Tabulka 2: Seznam přepínačů

Přepínač	Výchozí hodnota	Popis
master	false	Povolí nebo zakáže režim diplomové práce. Výchozí režim je tedy bakalářská práce.

printversion	false	Je-li zapnuto, pak budou odkazy vysázeny optimalizovaně pro knižní sazbu. Tuto volbu je nutno použít pro tisk práce.
biblatex	false	Zapne sazbu bibliografie přes balík BIBL _A T _E X.
language	czech	Jazyk textu práce. Možné hodnoty jsou czech , english a slovak .
font	serif	Zapne či vypne podporu pěkného bezpatkového fontu. Možné hodnoty jsou: serif Patkové písmo (Computer Modern).
figures	true	Je-li zapnuto, pak seznam obrázků bude zahrnut seznam obrázků.
tables	true	Je-li zapnuto, pak v seznamech položek bude zahrnut seznam tabulek.
theorems	false	Je-li zapnuto, pak v seznamech bude zahrnut seznam teorémů.
sourcecodes	false	Je-li zapnuto, pak v seznamech bude zahrnut seznam zdrojových kódů.
joinlists	true	Je-li zapnuto, pak seznamy obrázků, tabulek, vět a zdrojových kódů sázené za obsahem nebudou rozděleny na samostatné stránky.
glossaries	false	Je-li zapnuto, pak na konci dokumentu bude vysázen seznam zkratk.
index	false	Zapíná podporu sazby rejstříku.
encoding	utf8	Kódování souboru dokumentu, doporučuje se ponechat výchozí hodnotu.
bibencoding	utf8	Kódování souboru bibliografie. Tato volba má smysl pouze, pokud je použita bibliografie skrze balíček BIBL _A T _E X.

program	infpvs	Specifikuje studijní program/obor
	ainfvs	(specializaci):
	infoi	Informatika (Obecná informatika) – bakalářský i navazující magisterský,
	infpvs	Informatika (Programování a vývoj software) – bakalářský,
	itp	Informační technologie – bakalářský, prezenční forma,
	itk	Informační technologie – bakalářský, kombinovaná forma,
	infui	Informatika (Umělá inteligence) – navazující magisterský,
	ainfvs	Aplikovaná informatika (Vývoj software) – navazující magisterský,
	ainfpst	Aplikovaná informatika (Počítačové systémy a technologie) – navazující magisterský,
	infv	Informatika pro vzdělávání – bakalářský,
	uinf	Učitelství informatiky pro střední školy – navazující magisterský,
	binf	Bioinformatika – bakalářský i navazující magisterský,
	inf	Informatika (bez specializací) – bakalářský i navazující magisterský,
	ainfp	Aplikovaná informatika (bez specializací) – bakalářský, prezenční forma,
	ainfk	Aplikovaná informatika (bez specializací) – bakalářský, kombinovaná forma,
	ainf	Aplikovaná informatika (bez specializací) – navazující magisterský.

4.3 Geometrie stránky

Tento styl používá list velikosti A4. Pro sazbu prací je třeba použít jednostrannou sazbu. Levý okraj je rozšířen s ohledem na vazbu výsledné knižní podoby práce.

5 Sazba částí dokumentu

5.1 Sazba úvodní strany či obsahu

Vysázení všech podstatných částí úvodu práce obstará makro `\maketitle`. Pro správné vysázení všech částí a meta-informací je potřeba použít makra `\title`, `\author` a další. Jejich přehled lze najít ve zdrojovém souboru tohoto dokumentu. V případě použití **pdf** výstupu se generuje i dodatečná hlavička souboru s meta-informacemi jako je autor dokumentu, název práce či dalšími.

5.2 Závěry

Závěr práce by se měl poskytnout jak v původním jazyce práce, tak v jazyce anglickém. Pro sazbu závěru jsou k dispozici příslušná makra. Berte na vědomí, že v anglickém závěru se aktivuje plně anglická sazba se všemi konvencemi. Tedy je třeba používat anglické uvozovky a další správné typografické prvky.

```
1 % Tiskne český závěr práce.
2 \begin{kiconclusions}
3 Závěr práce v \uv{českém} jazyce.
4 \end{kiconclusions}
5
6 % Tiskne anglický závěr práce.
7 \begin{kiconclusions}[english]
8 Thesis conclusions written in \uv{English}.
9 \end{kiconclusions}
```

Zdrojový kód 5: Sazba závěrů

5.3 Matematika

Pro sazbu matematiky je k dispozici sada standardních maker.

$$\langle f \rangle, [g], [h], \lceil i \rceil$$

$$\left\{ \frac{x^2}{y^3} \right\}$$

$$A_{m,n} = \begin{pmatrix} a_{1,1} & a_{1,2} & \cdots & a_{1,n} \\ a_{2,1} & a_{2,2} & \cdots & a_{2,n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m,1} & a_{m,2} & \cdots & a_{m,n} \end{pmatrix}$$

$$M = \begin{bmatrix} \frac{5}{6} & \frac{1}{6} & 0 \\ \frac{5}{6} & 0 & \frac{1}{6} \\ 0 & \frac{5}{6} & \frac{1}{6} \end{bmatrix}$$

5.4 Sazba literatury

Pro sazbu literatury má uživatel dvě možnosti. Může použít služeb balíků `BIBLATEX`, který je pro `kistyles` zapnutý, či lze použít manuální sazbu bibliografie.

5.4.1 Sazba bibliografie přes BibLATEX

Při použití tohoto balíku se data o použité literatuře ukládají do dedikovaného textového souboru, ukázkou najdete i v tomto stylu pod jménem `bibliografie.bib`.

Formát daného souboru je nad rámec této dokumentace a je na každém uživateli, aby si jej nastudoval. Bibliografie se tiskne makrem `\printbibliography`. Taktéž v preambuli dokumentu je třeba definovat, který soubor data bibliografie obsahuje, tedy například `\bibliography{bibliografie.bib}`.

Dokument, který využívá `BIBLATEX` je následně nutné přeložit jak pomocí překladače zvoleného ovladače, tak pomocí aplikace `biber`. Více informací poskytne soubor `Makefile` z distribuce tohoto stylu.

Výhodou tohoto přístupu je, že bibliografie se vysází automaticky a (obvykle) není třeba manuální úprava formátování.

5.4.2 Manuální sazba bibliografie

Manuální sazba obnáší vysazení prostředí `thebibliography` ručně. To je nad rámec tohoto dokumentu. Ukázkou tohoto přístupu lze samozřejmě nalézt ve zdrojovém souboru tohoto dokumentu nebo také [zde](#).

Pro aktivaci manuální sazby bibliografie je třeba volat třídu `kidiplom` s parametrem `biblatex=false`. Mějte, prosím, na paměti, že v tomto módu jsou makra `\bibliography` a `\printbibliography` nedostupná.

5.5 Drobná makra

Základní styl definuje hned několik maker pro usnadnění práce. Například makro `\buno` vysází řetězec „bez újmy na obecnosti“. Je k dispozici i verze s prvním velkým písmenem, `\Buno`.

Tabulka 3: Odstavce v tabulkách

Donec et nisl id sapien blandit mattis. Aenean dictum odio sit amet risus. Morbi purus. Nulla a est sit amet purus venenatis iaculis. Vivamus viverra purus vel magna. Donec in justo sed odio malesuada dapibus. Nunc ultrices aliquam nunc. Vivamus facilisis pellentesque velit. Nulla nunc velit, vulputate dapibus, vulputate id, mattis ac, justo. Nam mattis elit dapibus purus. Quisque enim risus, congue non, elementum ut, mattis quis, sem. Quisque elit.	Etiam suscipit aliquam arcu. Aliquam sit amet est ac purus bibendum congue. Sed in eros. Morbi non orci. Pellentesque mattis lacinia elit. Fusce molestie velit in ligula. Nullam et orci vitae nibh vulputate auctor. Aliquam eget purus. Nulla auctor wisi sed ipsum. Morbi porttitor tellus ac enim. Fusce ornare. Proin ipsum enim, tincidunt in, ornare venenatis, molestie a, augue. Donec vel pede in lacus sagittis porta. Sed hendrerit ipsum quis nisl. Suspendisse quis massa ac nibh pretium cursus. Sed sodales. Nam eu neque quis pede dignissim ornare. Maecenas eu purus ac urna tincidunt congue.	Etiam pede massa, dapibus vitae, rhoncus in, placerat posuere, odio. Vestibulum luctus commodo lacus. Morbi lacus dui, tempor sed, euismod eget, condimentum at, tortor. Phasellus aliquet odio ac lacus tempor faucibus. Praesent sed sem. Praesent iaculis. Cras rhoncus tellus sed justo ullamcorper sagittis. Donec quis orci. Sed ut tortor quis tellus euismod tincidunt. Suspendisse congue nisl eu elit. Aliquam tortor diam, tempus id, tristique eget, sodales vel, nulla. Praesent tellus mi, condimentum sed, viverra at, consectetur quis, lectus. In auctor vehicula orci. Sed pede sapien, euismod in, suscipit in, pharetra placerat, metus. Vivamus commodo dui non odio. Donec et felis.
---	--	--

Důkaz (Název důkazu)

Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. □

POZNÁMKA 5 (PUMPOVACÍ VĚTA)

Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.

PŘÍKLAD 6 (PUMPOVACÍ VĚTA)

Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.

Lemma 7 (Název definice)

Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.

Důsledek 8 (Název důkazu)

Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.

Věta 9 (Pumpovací věta)

Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.
Abcd. Abcd. Abcd. Abcd. Abcd.

```
1 int main("cs acsa") // komentar
2 int main("cs acsa") // komentar
3 int main("cs acsa") // komentar
4 int main("cs acsa") // komentar
5 int main("cs acsa") // komentar
```

Zdrojový kód 6: C++

```
1 new object() // komentar
```

Zdrojový kód 7: JS

```
1 public static int main("cs acsa") // komentar
```

Zdrojový kód 8: C#

```
1 SELECT * FROM table_1; /* komentar */
```

Zdrojový kód 9: SQL

```
1 table_1 AND table_2;
```

Zdrojový kód 10: TutorialD

Závěr

Závěr práce v „českém“ jazyce.

Conclusions

Thesis conclusions in “English”.

A První příloha

Text první přílohy

B Druhá příloha

Text druhé přílohy

C Obsah elektronických dat

Na samotném konci textu práce je uveden stručný popis obsahu elektronických dat odevzdaných v systému katedry informatiky spolu s textem. Tato data jsou nedílnou součástí práce a tvoří (datovou) přílohu textu práce. Povinné položky struktury dat jsou:

text/

Adresář s textem práce ve formátu PDF, vytvořený s použitím závazného stylu KI PřF UP v Olomouci pro závěrečné práce, včetně všech (textových) příloh, a všechny soubory potřebné pro bezproblémové vytvoření PDF dokumentu textu (případně v ZIP archivu), tj. zdrojový text textu a příloh, vložené obrázky, apod.

README.*

Textový soubor (s příponou např. .txt) s informacemi o opakovatelném způsobu použití ostatních dat práce – typicky plně reprodukovatelný co nejúplnější funkční postup zprovoznění software vytvořeného v rámci práce, tzn. jeho případné instalace/nasazení a spuštění, včetně uvedení všech požadavků pro bezproblémový provoz; za zprovoznění software se nepovažuje zpřístupnění (např. po Internetu) již někde zprovozněného software.

Adresáře a soubory s veškerými ostatními autorskými daty práce (případně v ZIP archivu) – typicky spustitelné a další soubory software vytvořeného v rámci práce potřebné pro bezproblémový provoz software, případně jeho instalační program, a kompletní zdrojové texty software a další data nutná pro plně reprodukovatelné korektní vytvoření spustitelných souborů.

Dále mohou data obsahovat například:

- ukázková a testovací data použitá v práci nebo pro potřeby posouzení práce v rámci její obhajoby,
- položky bibliografie v elektronické podobě, příp. jiná relevantní literatura a dokumentace vztahující se k práci,

- cizí data (software) potřebná pro bezproblémové použití autorských dat práce (software), která nejsou standardní součástí předpokládaného (softwareového) vybavení uživatele.

U veškerých cizích obsažených materiálů jejich zahrnutí dovolují podmínky pro jejich veřejné šíření nebo přiložený souhlas držitele práv k užití. Pro všechny použité (a citované) materiály, u kterých toto není splněno a nejsou tak obsaženy, je uveden jejich zdroj, např. webová adresa, v bibliografii nebo textu práce nebo souboru README.*.

